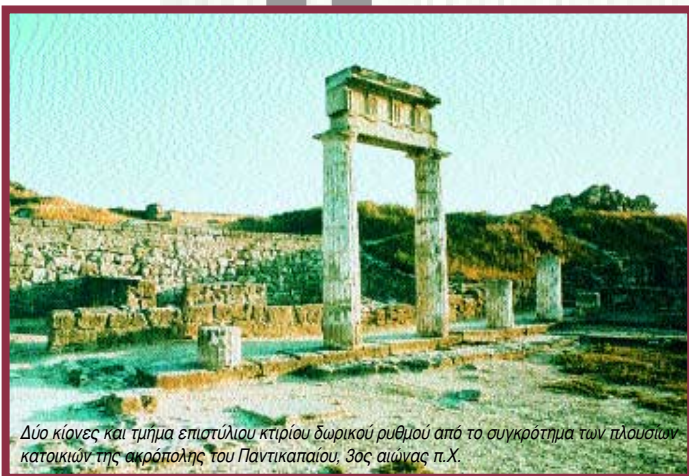

Το αρχείο του Ελληνισμού της Μαύρης Θάλασσας

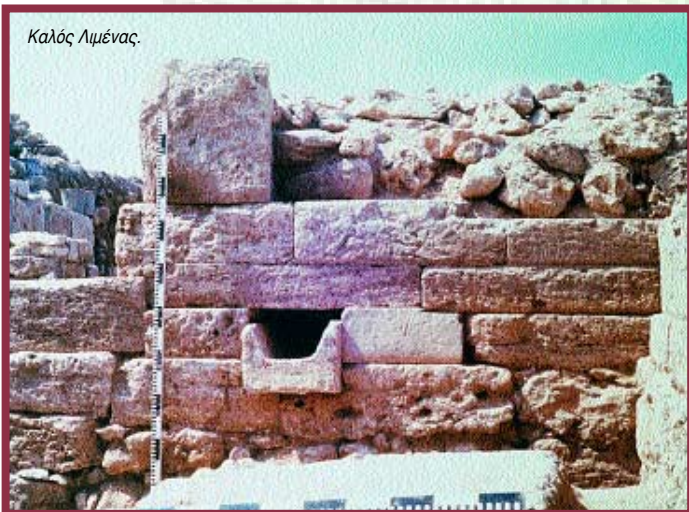
Συνεργασία του Κέντρου Μελέτης
του Ελληνικού Πολιτισμού
της Μαύρης Θάλασσας με Αρχαιολογικά Ιδρύματα
των Παρευξεινίων Δημοκρατιών

Δύο κίονες και τμήμα επιστύλιου κτιρίου δωρικού ρυθμού από το συγκρότημα των πλούσιων κατοικιών της ακρόπολης του Παντικαπαίου, 3ος αιώνας π.Χ.

Η ανασκαφή του ιερού της Αφροδίτης, πρώιμη ελληνιστική εποχή, Νυμφαίο.

Καλός Λιμένας.

Η αρχαιολογική σκαπάνη αποκαλύπτει στις ατέλειωτες παραλίες του Ευξείνου Πόντου το γνωστό από την αρχαία γραμματεία δίκτυο των ελληνικών αποικιών. Τα πλούσια ευρήματα των ανασκαφών οριοθετούν μια κοινή πολιτιστική κληρονομιά όλων των λαών της Παρευξείνιας Ζώνης ενισχύοντας τους φιλικούς δεσμούς μεταξύ τους. Ιδιαίτερα η εκεί διασπορά μας νιώθει την προαιώνια άφιξη των Ελλήνων ως την έναρξη της ειρηνικής, δημιουργικής και αδιάκοπης παρουσίας του Ελληνισμού, σ' αυτές τις μακρινές από την ιστορική μας κοιτίδα ελληνικές πατρίδες.

Το Κέντρο Μελέτης και Ανάπτυξης του Ελληνικού Πολιτισμού της Μαύρης Θάλασσας θεωρεί αυτή την επιστημονική προσπάθεια ως σημαντική παράμετρο για την προώθηση και τόνωση του Ελληνικού Πολιτισμού.

Ενισχύει λοιπόν την ανάδειξη και προβολή του αρχαιολογικού πλούτου σε συνεννόηση με το Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού. Έτσι λοιπόν, ενέταξε στις δράσεις του για το 1997:

- την έκδοση των πρακτικών του αρχαιολογικού συνεδρίου Οι Έλληνες στη Μαύρη Θάλασσα που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη το Μάρτιο του 1996 και
- την ενίσχυση δύο αρχαιολογικών ανασκαφών στην Ολβία και στη Χερσόνησο Ταμάν.

Επίσης με τη συνεργασία:

- του Υπουργείου Πολιτισμού
- της ΙΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και την επιμέλεια της αρχαιολόγου κας Μπεττίνας Τσιγαρίδα συλλέγει στοιχεία, πληροφορίες και φωτογραφίες από ανασκαφικές προσπάθειες. Το υλικό αυτό αποτελεί μέρος του "Αρχείου του Ελληνισμού της Μαύρης Θάλασσας". Σας παρουσιάζουμε το πολύτιμο υλικό που συγκεντρώσαμε από επιστήμονες των παρακάτω ιδρυμάτων:
- του Κρατικού Μουσείου Ερμιτάζ της Αγίας Πετρούπολης
- του Κρατικού Πανεπιστημίου της Αγίας Πετρούπολης
- του Κρατικού Μουσείου Καλών Τεχνών Α. Πούσκιν
- του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών
- του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου της Εθνικής Ακαδημίας Επιστημών της Ουκρανίας - Παράρτημα Κριμαίας, οι οποίοι μας εκθέτουν την ιστορία των Ελλήνων του Βορείου Ευξείνου Πόντου. Η προσπάθεια συνεχίζεται με στόχο τη συγκέντρωση στοιχείων από όλο τον Εύξεινο Πόντο.

Χρύσα Αράπογλου:

Πρόεδρος της Κοινής Επιτροπής του Κέντρου Μελέτης και Ανάπτυξης του Ελληνικού Πολιτισμού της Μαύρης Θάλασσας

Ταυρική Χερσόνησος

Η Ταυρική Χερσόνησος που είναι η μόνη δωρική πόλη στο βόρειο μέρος της Μαύρης Θάλασσας, ιδρύθηκε από τους αποίκους της Ηράκλειας Ποντικής στα τέλη του 6ου - αρχές 5ου αι. π.Χ.

Τον 4ο αι. π.Χ. η Ταυρική Χερσόνησος επεκτείνεται πολύ γρήγορα και παρατηρείται άνοδος του οικονομικού και κοινωνικού επιπέδου. Η Ταυρική Χερσόνησος υπέταξε την Κερκινίτιδα και κατέκτησε ζώνη έκτασης πάνω από 300 χλμ. κατά μήκος της παραλίας της δυτικής Κριμαίας, όπου κτίστηκαν τείχη, οχυρωμένοι και άλλοι αγροτικοί οικισμοί. Ολόκληρη η περιοχή, είχε έκταση πάνω από 400 τετραγωνικά χλμ. και ήταν χωρισμένη σε τυποποιημένα οικόπεδα, όπου κυρίως καλλιεργούνταν αμπέλι, σιτάρι και κριθάρι. Η Ταυρική Χερσόνησος μαζί με τη Σινώπη και την Ηράκλεια, έγινε ένα από τα τρία βασικά κέντρα εξαγωγής οίνου στον Εύξεινο Πόντο. Ο οίνος μεταφερόταν μέ-

σα σε αμφορείς με την σφραγίδα της πόλης.

Στην περίοδο από το 280 - 270 π.Χ. το κράτος της Ταυρικής Χερσονήσου πολιορκήθηκε από τους Σαρμάτες. Το δεύτερο τέταρτο του 2ου αι. π.Χ. κατακτήθηκε από τους Σκύθες και έχασε τα εδάφη του στην βορειοδυτική Κριμαία. Παρέμεινε μια μικρή γεωργική έκταση (περίπου 100 τετραγωνικά χιλιόμετρα) στην χερσόνησο της Ηράκλειας που την κατείχε έως το τέλος του 14ου αιώνα μ.Χ.

Μετά από εκατονταετείς έρευνες η Ταυρική Χερσόνησος ως πόλη - κράτος μελετήθηκε πληρέστερα και πολύπλευρα από οποιαδήποτε άλλη ελληνική αποικία στη Μεσόγειο και τη Μαύρη Θάλασσα.

A. Ν. Στσεγκλόβ, Κρατικό Πανεπιστήμιο Αγία Πετρούπολη

Η χώρα του βασιλείου του Βοσπόρου

Η μεγάλη έκταση του βασιλείου του Βοσπόρου διακρίνεται σε τέσσερις περιοχές:

- της πόλης, δηλαδή του αστικού της κέντρου,
- των ναών,
- σ' αυτήν που ανήκει στις τοπικές φυλές και
- σ' εκείνη που ανήκει στην ιδιοκτησία των αρχόντων του Βοσπόρου.

Η μελέτη της αρχαιολογικής ιδιαιτερότητας της γης άρχισε σχετικά πρόσφατα και προχώρησε κυρίως χάρη στις εργασίες της αποστολής της ανατολικής Κριμαίας του Ινστιτούτου Αρχαιολογίας της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών. Οι έρευνες έδειξαν πως:

1. Στην περιοχή της Αζοφικής Θάλασσας από το δεύτερο τέταρτο του 4ου αι. π.Χ. έως τα μέσα του 3ου αι. π.Χ. υπήρξαν μεγάλοι οικισμοί, αγροτικά οικιστικά σύνολα καθώς και μικρά κτίσματα, πιθανότατα νοικοκυριά των μικρών ενοικιαστών της γης.

2. Την ίδια εποχή κοντά στις πόλεις του βασιλείου υπήρχαν μικροί οικισμοί, πρόχειρες κατασκευές, πιθανότατα χωριά Σκυθών που ασχολούνται με υποτυπώδεις αγροτικές καλλιέργειες.

3. Τον 3ο - 2ο αι. π.Χ. σε ορισμένες παραθαλάσσιες περιοχές εμφανίζονται οχυρωμένοι οικισμοί που αποτελούνται από μονόχωρες οικίες του ίδιου τύπου. Οι κάτοικοι ήταν μάλλον πολεμιστές έποικοι.

Όλοι αυτοί οι οικισμοί μαζί με τις παραμεθόριες οχυρώσεις αποτελούσαν ένα αμυντικό - διοικητικό σύστημα που αποτέλεσε τη βάση οργάνωσης της χώρας του βασιλείου του Βοσπόρου κατά τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες.

A.A. Μασλένικοφ, Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών Μόσχα

Καλός Λιμένας

Η ιωνική αποικία Καλός Λιμένας, ιδρύθηκε στο μεταίχμιο του 5ου και 4ου αι. π.Χ. και είχε έκταση περίπου 2.000 τ.μ. Στα μέσα του 4ου αιώνα την πόλη κατέκτησε η Ταυρική Χερσονήσος. Η περιοχή της χερσονήσου του Καλού Λιμένα ήταν προστατευμένη από τείχη με πύργους στις γωνίες και είχε έκταση 3 εκτάρια.

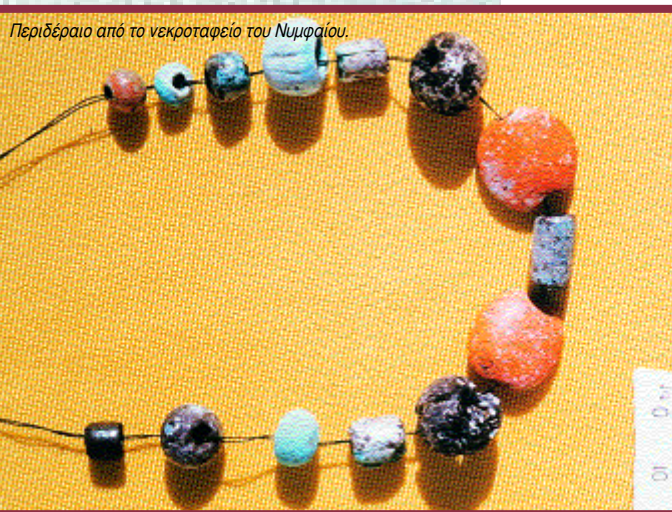
Ήταν κτισμένη με το Ιπποδάμειο σύστημα. Τα κατοικημένα σπίτια ήταν 120 - 150 και είχαν το ίδιο εμβαδόν, γύρω στα 150 τ.μ. το καθένα.

Στο τέλος της δεκαετίας του 3ου αι. π.Χ. όπως και οι άλλες αποικίες, και ο Καλός Λιμένας υπέστη επίθεση από τους Σκύθες. Τα περισσότερα κτίρια κάηκαν. Η πόλη ξανακτίστηκε πολύ γρήγορα και οχυρώθηκε καλύτερα.

Πήλινη κύλικα (είδος ποτηριού ή κυπέλλου), δεύτερο μισό του 4ου αιώνα π.Χ. Η επιγραφή στην όψη αναφέρει το ιερό του θεού Σαβάζιου (θεού της βλάστησης), Δυτική Κριμαία.

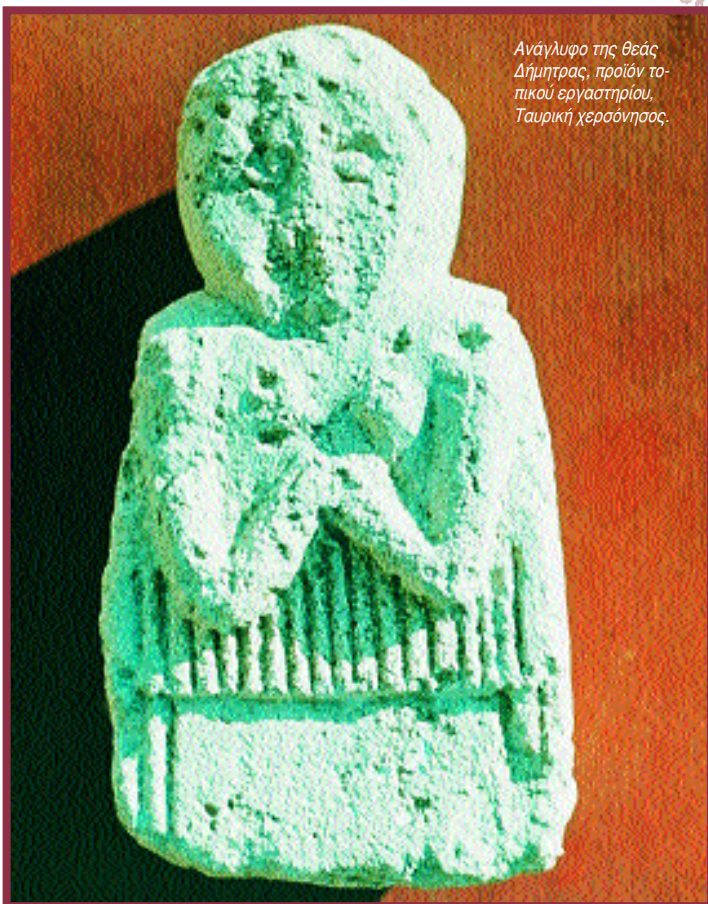
Πήλινος ερυθρόμορφος αττικός σκύφος (αβαθέςποτήρι με οριζόντιες λαβές) από το νεκροταφείο της Ταυρικής Χερσονήσου. Απεικονίζεται ο θεός Απόλλωνας 400 π.Χ.

Περιδέραιο από το νεκροταφείο του Νυμφαίου.

Πήλινο κεφάλι της Δήμητρας, από το ιερό της θεάς και του θεού Σαβαζιόν, τέλος του 4ου αιώνα π.Χ., Δυτική Κριμαία.

Ανάγλυφο της θεάς Δήμητρας, προϊόν τοπικού εργαστηρίου, Ταυρική χερσόνησος.

Παρά όλες τις προσπάθειες, όμως στα μέσα του 2ου αι. π.Χ. οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πόλη και να επιστρέψουν στη Μητρόπολη, την Ταυρική Χερσόνησο.

Στην τελευταία δεκαετία του 2ου αι. π.Χ. με την υποστήριξη του Μιθριδάτη Ευπάτορα, βασιλιά του Βασιλείου του Πόντου, ο Καλός Λιμένας προσαρτήθηκε για ένα χρονικό διάστημα στην Ταυρική Χερσόνησο και στην οχύρωση εγκαταστάθηκε ο στρατός του Βασιλείου του Πόντου. Στο πρώτο μισό του 1ου αι. π.Χ. ο στρατός έφυγε και όλη η πόλη καταστράφηκε.

Β.Α. Κουτάισοβ, Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Εθνικής Ακαδημίας Επιστημών της Ουκρανίας Παράρτημα Κριμαίας

Νυμφαίον (Η χώρα)

Από το 1992 - 1994 διενεργήθηκαν έρευνες στα αρχαία μνημεία της χώρας του Νυμφαίου. Η έρευνα αναπτύχθηκε στους τομείς της ανασκαφής, της γεωμορφολογίας της παλαιοζωολογίας και της ηλεκτρομαγνητικής διασκόπισης.

Αρχικά ανασκάφηκε η θέση Γκερόγκευα - 2, ένας μικρός κατοικημένος χώρος, τέσσερα χιλιόμετρα νότια του Νυμφαίου, που κατοικήθηκε από τον 5ο αι. π.Χ. ως το 4ο - 6ο αι. μ.Χ. Το 1995 ξεκίνησαν και συνεχίζονται ως τώρα οι ανασκαφές της νεκρόπολης του Νυμφαίου.

Αποκαλύφθηκαν 42 τάφοι σκαμμένοι μέσα στους βράχους. Υπήρχαν και ενταφιασμοί και καύσεις. Σε όλες τις ταφές υπήρχαν κτερίσματα.

Βρέθηκαν αμφορείς, μαγευικά σκεύη, εξαρτήματα καλλωπισμού, κοσμήματα και νομίσματα που λειτουργούσαν ως οβολοί του Χάροντα. Τους τάφους σηματοδοτούσαν λίθινες επιτύμβιες στήλες.

Σ.Λ. Σολοβιόφ, Κρατικό Μουσείο Ερμιτάζ Αγία Πετρούπολη

Νυμφαίον (Η πόλη)

Το Νυμφαίον, το οποίο ιδρύθηκε κατά το πρώτο μισό του 6ου αι. π.Χ. στα παράλια του Κιμμερίου Βοσπόρου, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ιστορία του κράτους του Βοσπόρου. Οι εύφορες εκτάσεις που εκτεινόταν έως τη Θεοδοσία, καθώς και η παρουσία καλού λιμανιού, κατέστησαν την πόλη το σημαντικότερο κέντρο στο εμπόριο σίτου. Το Νυμφαίον διαφύλαξε την ανεξαρτησία του και στο τέλος 5ου αι. π.Χ. έκοψε το δικό του νόμισμα. Αλλά, στο πρώτο μισό του 4ου αι. π.Χ. η πόλη προσαρτήθηκε στο Βασίλειο του Βοσπόρου.

Η θέση του Νυμφαίου ταυτίστηκε χάρη στις πληροφορίες, που παρέχει η αρχαία ελληνική γραμματεία.

Οι ανασκαφές των πλουσίων τάφων της πόλης, που πραγματοποιήθηκαν στα μέσα του 19ου αι., προσέδωσαν το ενδιαφέρον των ερευνητών στο Νυμφαίο.

Οι πρώτες έρευνες διεξήχθησαν από την Αυτοκρατορική Αρχαιολογική Επιτροπή του 19ου αι., ενώ από το 1938, οι τακτικές συστηματικές ανασκαφές διεξάγονται από την αρχαιολογική αποστολή στο Νυμφαίον του Κρατικού Μουσείου Ερμιτάζ.

Στην περιοχή αποκαλύφθηκαν ιερά, κατοικίες και δημόσια κτίρια, τείχη, κεραμικοί κλίβανοι, οινοποιεία και άλλα μνημεία, που ανήκουν σε διαφορετικές περιόδους της ιστορίας της πόλης, που είχε διάρκεια ζωής περίπου 1000 χρόνια.

Ο.Γ. Σοκολάβα, Κρατικό Μουσείο Ερμιτάζ Αγία Πετρούπολη

Κερκινίτις

Η Κερκινίτις ιδρύθηκε στα μέσα του 6ου αι. π.Χ. στην περίοδο του δεύτερου Ιωνικού αποικισμού, που συνδέεται με την παρακμή του Περσικού κράτους. Στα μέσα του 4ου αι. π.Χ. συνενώθηκε με την Ταυρική Χερσόνησο και παρέμεινε έτσι ως τον 2ο αι. π.Χ. όταν την κατέκτησαν οι Σκύθες της Κριμαίας με επικεφαλής τον βασιλιά Σκωλούρο.

Το πάχος των αρχαιολογικών επιχώσεων πόλης είναι 5 μέτρα. Το 470 π.Χ. η πόλη αποκτά οχύρωση με πύργους και οργανωμένο σχέδιο δόμησης. Ο πληθυσμός ήταν περίπου 2.000 κάτοικοι. Στην διάρκεια του 5ου αι. π.Χ. η πόλη κόβει νομίσματα σε σχήμα ψαριού, ενώ στα μέσα του 4ου και στην αρχή του 3ου αι. π.Χ. κόβονται χάλκινα νομίσματα με ελληνικά και σκυθικά μοτίβα στον εμπροσθότυπο και στον οπισθότυπο.

Η αγροτική ζωή στηριζόταν στις καλλιέργειες σιταριού και κριθαριού, ενώ από τον 5ο αι. π.Χ. στην καλλιέργεια της αμπέλου.

Β.Α. Κουτάισσθ, Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Εθνικής Ακαδημίας Επιστημών της Ουκρανίας Παράρτημα Κριμαίας

Χερσόνησος Ταμάν

Στην αρχαιότητα, το βόρειο τμήμα του ασιατικού Βοσπόρου, η σημερινή χερσόνησος, του Ταμάν, αποτελούσε αρχιπέλαγος, οριοθετημένο σήμερα από τις κοίτες του ποταμού Κουμπάν (Υπανις), από τον κόλπο του Ταμάν (λίμνη Κοροκονδαμήτιδα) και την Αζοφική Θάλασσα (Μαιώτιδα).

Τα σπουδαιότερα νησιά ήταν τρία: Σινδική, Νήσος και Κιμμερίδα. Το τελευταίο (σημερινή χερσόνησος του Φαντάλο), κατείχε τη βορειότερη θέση, ανάμεσα στη λίμνη Κοροκονδαμήτιδα και Μαιώτιδα.

Το νησί Κιμμερίδα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ιστορία του Βοσπόρου: απομονωμένο από τη μία, από την άλλη συνδέετο τον πορθμό με τον ηπειρωτικό Βόσπορο και τις στέπες του Κουμπάν και της Αζοφικής.

Εδώ βρισκόταν η πόλη Πατραίον. Δύο αναχώματα στα ανατολικά και νοτιοανατολικά της Κιμμερίδας μέχρι σήμερα οριοθετούν τις κοίτες των παλαιών διαχωριστικών γραμμών των υδάτων.

Η αποστολή του Κρατικού Μουσείου Καλών Τεχνών Α. Πούσκιν πραγματοποίησε από το 1983 ως το 1993 σε αρχαίες αγροτικές της περιοχής που εκτείνεται βορειότερα του δεύτερου αναχώματος (Κιμμερικό) και απλώνεται μέχρι τις όχθες του Σουμπότικ - Γιέρικ.

Ε.Α. Σαδόστινα, Κρατικό Μουσείο Καλών Τεχνών Α.Πούσκιν Μόσχα

Παντικάπαιον

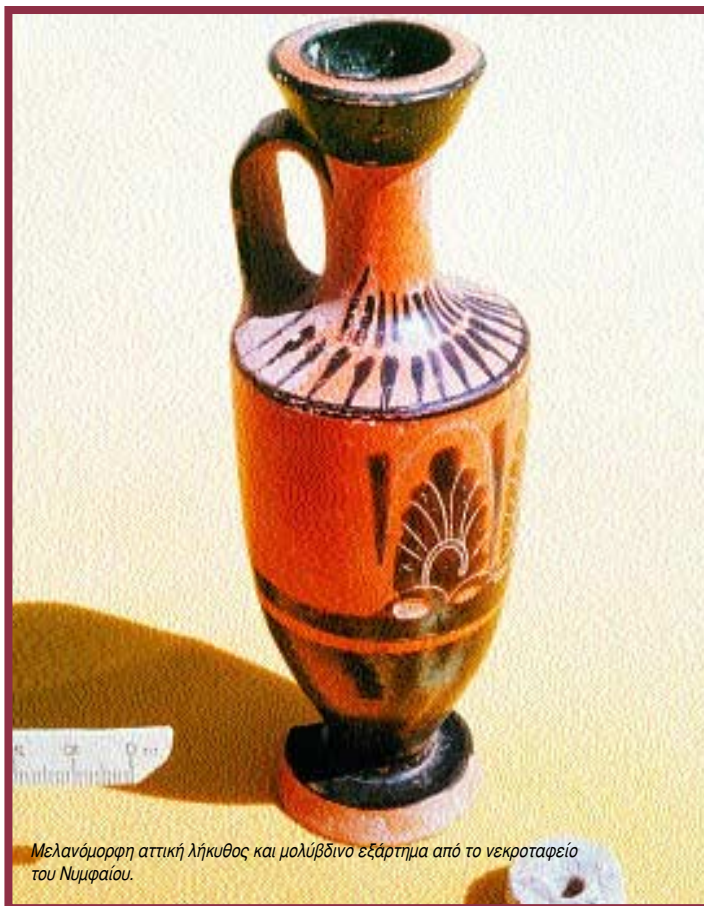
Η αρχαία πόλη του Παντικάπαιου (εκτάσεως άνω των 100 εκταρίων) καταλαμβάνει την κορυφή και τις πλαγιές του δρους Μιθριδάτη, στο ιστορικό κέντρο της σημερινής πόλης Κερτς. Ιδρύθηκε από αποίκους από την Μίλητο και από την περιοχή της Καρίας στο δεύτερο τέταρτο του 6ου αι. π.Χ.

Το Παντικάπαιο διαθέτοντας εξαιρετική γεωγραφική και στρατηγική θέση, εξελίχθηκε στις αρχές του 5ου αι. π.Χ. σε μία από τις δυναμικότερες και πιο αξιόλογες ελληνικές αποικίες του Κιμμερίου Βοσπόρου. Ως κέντρο της οικονομικής, θρησκευτικο - πολιτικής και παραγωγικής περιφέρειας, στα τέλη του 5ου αι. π.Χ., το Παντικάπαιο γίνεται πρωτεύουσα του νεοεμφανιζόμενου κράτους των Σπαρτοκιδών.

Οι μεγάλες οικονομικές δυνατότητες της πόλης αυτής αποδεικνύονται από το γεγονός ότι στο τρίτο τέταρτο του 6ου αι. π.Χ. ,πρώτο από όλα τα κέντρα του Βοσπόρου αρχίζει να κόβει αργυρά νομίσματα.

Στο πρώτο τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. το Παντικάπαιο έγινε πραγματικά ένα αστικό κέντρο με οργανωμένο πολεοδομικό ιστό. Περίπου στα μέσα του 5ου αι. π.Χ. κτίστηκε ιωνικός ναός του Απόλλωνος Ιατρού στην κορυφή του λόφου, ενώ στα τέλη του 4ου - αρχές του 3ου αι. π.Χ. κτίστηκε το ανάκτορο της βασιλικής δυναστείας του κράτους του Βοσπόρου στο δυτικό τμήμα της οχυρωμένης ακρόπολης της πόλης.

Β. Π. Τολστικοβ, Κρατικό Μουσείο Καλών Τεχνών Α. Πούσκιν Μόσχα

Μελάνομορφη αττική λήκυθος και μολύβδινο εξάρτημα από το νεκροταφείο του Νυμφαίου.

Τμήμα ζωοφόρου ιωνικού κτιρίου με σκηνή αμαζονομαχίας προϊόν τοπικού εργαστηρίου, τέλος 4ου αιώνα π.Χ., Χερσόνησος Ταμάν.